

Naar een verbeterde registratie van de rijkscollectie

Onderzoek naar de collectieregistratie van 37 museale beheerders

Registreren collectie

*Automatiseren
collectieregistratie*

*Registreren en controleren
basisgegevens*

*Aansluiten op de database
Collectie Nederland*

Missie Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

Een overheid die verantwoording kan afleggen. Erfgoed beschikbaar voor iedereen. Nu en in de toekomst. Dat is onze missie.

Wij zien toe op de toegankelijkheid van overheidsinformatie en op de zorgvuldige omgang met erfgoed. Wij kijken hoe de regels in de praktijk werken.

Inhoud

Samenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Opzet van het onderzoek	7
1.3 Leeswijzer	8
2. Conclusies en aanbevelingen	9
2.1 Conclusies	9
2.1.1 Hoofdconclusie	9
2.1.2 Deelconclusies	9
2.2 Aanbevelingen	11
2.2.1 Aanbevelingen aan de museale beheerders	12
2.2.2 Aanbeveling aan de minister van OCW	12
3. Bevindingen	13
3.1 Algemeen beeld registreren rijkscollectie	13
3.1.1 Inleiding	13
3.1.2 Museale beheerders met achterstanden	13
3.1.3 De top 5 van te onderscheiden achterstanden	14
3.2 Specifiek beeld registreren rijkscollectie	14
3.2.1 Inleiding	14
3.2.2 Registreren van ongeregistreerde collectie	14
3.2.3 Registreren en controleren van basisgegevens	16
3.2.4 Automatiseren van de collectieregistratie	19
3.2.5 Aansluiten collectieregistratie op de database Collectie Nederland	19
Bijlage relevante regelgeving	23
Erfgoedwet	23
Regeling beheer rijkscollectie en subsidiëring museale instellingen	23
Bronnen	25
Lijst van museale beheerders	25

Afbeelding 1 Stellingen in een depot. De barcodelabels maken een efficiënte registratie en controle van de standplaatsen van de collectie mogelijk.

Samenvatting

De collectieregistratie is een kerninstrument voor het beheer en het publiek-toegankelijk maken van de rijkscollectie. Dit onderzoek maakt inzichtelijk dat er op onderdelen verbeteringen nodig zijn in het registreren van de rijkscollectie door museale beheerders. De Inspectie heeft die verbeteringen vooruitlopend op dit rapport onder de aandacht gebracht van de directies van de museale beheerders. Desgevraagd hebben de directies de Inspectie gemeld welke maatregelen zij nemen om de verbeteringen te realiseren en binnen welke termijn.

Bij vrijwel alle museale beheerders zijn verbeterpunten vastgesteld op één of enkele onderdelen van het registreren van de collectie of van het controleren van geregistreerde gegevens. Het gaat hierbij om achterstanden met een meer structureel karakter en van enige omvang, en waarbij de beheerder nog niet zelf heeft voorzien in toereikende maatregelen om de achterstanden weg te nemen. De achterstanden leiden in het algemeen niet tot ernstige risico's in het beheer van de rijkscollectie. Wel zijn de verbeteringen noodzakelijk om de effectiviteit van het beheer te vergroten en om de digitale toegankelijkheid van de rijkscollectie te bevorderen.

De belangrijkste achterstanden die uit het onderzoek naar voren komen zijn:

- Ongeregistreerde collectie of onvoldoende specifiek geregistreerde delen van de collectie. In beide gevallen gaat het om collectie die vaak al langer in beheer is. Meerdere beheerders beschikken over aanzienlijke werkvoorraden aan collectie die direct na verwerving globaal is geregistreerd. Dit doet zich vooral voor bij grote verwervingen van archief- en wetenschappelijke collecties waarbij dit een gebruikelijke werkwijze is. De beheerders sturen echter onvoldoende op een tijdige selectie en verdere verwerking in de collectieregistratie van die delen die daarvoor in aanmerking komen. Hierdoor lopen werkvoorraden op en dit leidt tot grote achterstanden die pas op lange termijn zijn weg te nemen. De Inspectie vraagt de betreffende beheerders behandeltermijnen op te nemen in de beschrijving van de betreffende werkprocessen.
- Het tijdig uitvoeren van onderzoek naar collectie die niet op de geregistreerde standplaats is aangetroffen. Hierdoor blijft de verplichte melding van vermissingen aan de Inspectie achterwege. De Inspectie vraagt museale beheerders om uiterlijk binnen een termijn van vijf jaar vast te stellen of collectie is vermist en van vermissingen melding te doen.
- Het registreren van de actuele fysieke staat (conditie) van de collectie. De norm voor het registreren van de rijkscollectie is op dit onderdeel aangescherpt met het van kracht worden van de Erfgoedwet in 2016. Dit heeft tot doel de behoudstaak voor de collectie te ondersteunen. Vooral museale beheerders met grote collecties hebben nog een inhaalslag te maken. De Inspectie raadt deze beheerders aan om een passende controlesystematiek op de fysieke staat van de collectie in te richten aan de hand waarvan de registratie kan plaatsvinden.
- Het registreren van de juridische status (de eigendomssituatie) van de collectie. Een aantal museale beheerders dient nog te onderzoeken hoe bepaalde deelcollecties

in hun bezit zijn gekomen. Bij een aantal beheerders speelt dit ook een rol bij het onderzoek naar de herkomst van koloniale kunst en eventuele roofkunst uit WOII. De Inspectie heeft de betreffende beheerders gevraagd maatregelen te nemen.

- Het volledig aansluiten van de collectieregistraties op het systeem van de minister van OCW voor een centrale registratie van de museale cultuurgoederen van de Staat (de database Collectie Nederland). Deze verplichting geldt sinds het van kracht worden van de Erfgoedwet. Uit het onderzoek komt naar voren dat de aansluiting zich vaak beperkt tot die delen van de collectieregistratie die geschikt zijn om publiektoegankelijk te maken. Dit heeft tot gevolg dat de minister van OCW niet voldoet aan de wettelijke plicht om een lijst bij te houden van alle museale cultuurgoederen van de Staat.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Het registreren van de rijkscollectie¹ is een essentiële taak voor de museale beheerders. De collectieregistratie stelt hen in staat om de rijkscollectie op een verantwoorde manier te beheren en toegankelijk te maken voor het publiek.

Het op orde zijn van de registratie van de rijkscollectie is dan ook een permanent aandachtspunt in het toezicht van de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (de Inspectie). Toezicht vindt plaats door de tweejaarlijkse monitor van de Inspectie, door periodieke inspecties op locatie bij de beheerders van de rijkscollectie. Dit is een eerste thematisch onderzoek naar deze taak en geldt in die zin als nulmeting.

Bij een analyse van monitorgegevens heeft de Inspectie vastgesteld dat de collectieregistratie bij meerdere beheerders en op verschillende onderdelen mogelijk niet op orde is. Dit is voor de Inspectie aanleiding geweest een themaonderzoek uit te voeren naar achterstanden in het registreren van de rijkscollectie.

1.2 Opzet van het onderzoek

De coronamaatregelen hebben invloed gehad op de werkwijze voor het onderzoek. Inspecteren op locatie bij de museale beheerders was niet mogelijk. De Inspectie heeft er voor gekozen om de beheerders een digitale vragenlijst te laten invullen over mogelijke achterstanden in het registreren van de rijkscollectie. De wettelijke normen voor het registreren van de rijkscollectie en de criteria en indicatoren die de Inspectie voor dit onderdeel in het Toetsingskader Rijkscollectie heeft uitgewerkt, liggen ten grondslag aan de vragen.

Alle 37 museale beheerders hebben de vragenlijst ingevuld. Vervolgens zijn de ingevulde vragenlijsten met alle beheerders telefonisch besproken, waarvan een verslag is vastgesteld.

Op basis van de verkregen informatie heeft de Inspectie per beheerder conclusies getrokken of zich achterstanden voordoen en op welke onderdelen.

De conclusies zijn per brief kenbaar gemaakt aan de directie van de museale beheerders. De Inspectie heeft daarbij -waar nodig- specifiek aandacht gevraagd voor die achterstanden die van meer structurele aard zijn, van enige omvang en waar de beheerder zelf nog geen of onvoldoende maatregelen op heeft genomen. De directie is gevraagd schriftelijk te reageren en daarbij aan te geven welke maatregelen worden genomen om de achterstanden weg te nemen en de termijn waarop verbeteringen zijn gerealiseerd.

¹ Of van andere collecties waarvoor de minister van OCV een verantwoordelijkheid voor het beheer ervan heeft genomen en waarop de Erfgoedwet van toepassing is.

Alle betreffende directies hebben een reactie gegeven waarin is ingegaan op de te nemen maatregelen. De Inspectie ziet toe op de realisatie van de maatregelen.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 3 gaat de Inspectie eerst in op het algemene beeld van het registreren van de rijkscollectie door museale beheerders en de daarbij vastgestelde achterstanden. Vervolgens zijn de bevindingen weergegeven per specifiek onderdeel van het registreren van de rijkscollectie. Daarbij zoomt de Inspectie in op een aantal onderwerpen die van invloed zijn op het ontstaan van de achterstanden.

Bij de bevindingen gaat de Inspectie vooral in op de specifieke aandachtspunten die in de brieven aan de directies naar voren zijn gebracht.

2. Conclusies en aanbevelingen

2.1 Conclusies

Naast de hoofdconclusie zijn in dit hoofdstuk de deelconclusies met betrekking tot de belangrijkste achterstanden weergegeven.

2.1.1 Hoofdconclusie

Bij verreweg de meeste museale beheerders zijn achterstanden vastgesteld in het registreren van de collectie of in het controleren van de actualiteit van geregistreerde gegevens. Het betreft achterstanden van structurele aard, van een voor de beheerder relevante omvang en waarvoor de beheerder niet zelf al toereikende maatregelen heeft genomen.

Achterstanden in de collectieregistratie of het toepassen van controles kunnen leiden tot vermissingen, ongemerkt verval van collectie of onduidelijkheid over het eigendom en de bevoegdheid over de collectie. Ook kan dit beperkingen geven bij het publiek-toegankelijk maken van collectie.

2.1.2 Deelconclusies

- *Ongeregistreerde collectie en globaal geregistreerde collectie.*
De coronamaatregelen hebben niet geleid tot aanzienlijke en structurele achterstanden in het registreren van nieuw verworven collectie. Daarentegen dient bijna een derde van de beheerders nog achterstanden in te lopen in het registreren van collectie die al langer in beheer is.

Vooraf museale beheerders van archief- en wetenschappelijke collecties laten werkvoorraden van collectie die na verwerving globaal is geregistreerd te veel oplopen. Zij sturen onvoldoende op het tijdig beoordelen welke collecties voor een gedetailleerder beschrijving in de collectieregistratie in aanmerking komen en op de uitvoering daarvan. Hierdoor kunnen werkvoorraden ongemerkt oplopen en leiden tot aanzienlijke achterstanden.

- *Registratie en controle van de actuele standplaats van de collectie.*
Museale beheerders pakken het onderzoek naar de verblijfplaats van collectie waarvan is vastgesteld dat de geregistreerde standplaats niet actueel is onvoldoende op. Bij veel van deze zogenoemde administratieve vermissingen blijft daardoor ongewis of deze definitief zijn vermist. Hierdoor vindt ook geen melding plaats aan de Inspectie van vermissingen waartoe de beheerders wettelijk zijn verplicht.
- *Registratie en controle van de actuele fysieke staat van de collectie.*
Op dit onderdeel zijn de meeste achterstanden vastgesteld. Dit laat zich ten dele verklaren door de aanscherping van de registratienorm voor dit onderdeel met het van kracht worden van de Erfgoedwet in 2016.

Afbeelding 2 Collectie in een wapendepot met een label waarop het inventarisnummer van één van de wapens is aangebracht.

Het ontbreekt bij veel museale beheerders aan een vastgestelde procedure voor het op een verantwoorde en haalbare wijze controleren en registreren van de actuele fysieke staat van de collectie. Museale beheerders met omvangrijke collecties lopen hierdoor de achterstand in het registreren van de actuele fysieke staat niet in.

- *Registratie van de juridische status van de collectie (eigendomssituatie).*
Meerdere museale beheerders dienen nog voor delen van de collectie vast te stellen hoe deze in hun bezit is gekomen. Vaak is wel het eigendom in de collectieregistratie geregistreerd maar ontbreekt het aan de registratie van herkomstinformatie. Bij een aantal beheerders raakt dit ook het onderzoek naar de herkomst van koloniale cultuurgoederen en naar roofkunst uit WOII.
- *De aansluiting van collectieregistraties op het geautomatiseerde systeem voor de registratie van museale cultuurgoederen van de Staat (de database Collectie Nederland).*
De database Collectie Nederland gaat naar het zich laat aanzien niet voorzien in een volledig overzicht van de museale cultuurgoederen van de Staat (de rijkscollectie). Alhoewel de aansluiting van collectieregistraties pas verplicht is geworden met het van kracht worden van de Erfgoedwet en deze steeds verder verbeterd, is bij veel beheerders bij lange na geen sprake van een volledige aansluiting. Dit heeft tot gevolg dat de minister van OCW niet voldoet aan de wettelijke verplichting een lijst bij te houden van alle museale cultuurgoederen van de Staat.
De focus lijkt zich vaak te beperken tot het publiektoegankelijk maken van collectie die daarvoor in aanmerking komt. Ook is bij een aantal beheerders het doel van een volledig overzicht van de rijkscollectie niet duidelijk en zijn er twijfels over de haalbaarheid ervan.

2.2 Aanbevelingen

De aanbevelingen aan de museale beheerders in dit rapport richten zich op een aantal aspecten dat heeft bijgedragen aan het ontstaan van achterstanden en die in meer generieke zin van toepassing zijn.

Aanbevelingen over het wegnemen van specifieke achterstanden in de collectieregistraties van de museale beheerders zijn niet in dit rapport opgenomen. Dit is onderwerp geweest in de brieven aan de directies van de betreffende beheerders en hun reactie daarop met maatregelen. De Inspectie ziet toe op de realisatie van maatregelen om de achterstanden weg te nemen door de tweejaarlijkse monitor en door gericht toezicht bij de beheerders.

2.2.1 Aanbevelingen aan de museale beheerders

- Verbeter het registratieproces voor collecties die na verwerving globaal in de collectie-registratie worden beschreven. Voorkom hiermee dat werkvoorraden te veel oplopen. Hanteer termijnen, vastgelegd in werkprocedures, voor de beoordeling of collectie voor een gedetailleerder beschrijving in aanmerking komt en voor de uitvoering daarvan.
- Rond binnen een termijn van uiterlijk vijf jaar het onderzoek af naar de verblijfplaats van cultuurgoederen waarvan is vastgesteld dat de actuele standplaats onbekend is. Meld de cultuurgoederen waarvan de standplaats en als definitief vermist zijn aan te merken aan de Inspectie. Voorzie de melding van een specificatie van de vermiste cultuurgoederen en van een toelichting op het verrichte onderzoek.
- Verbeter de registratie van de actuele fysieke staat van cultuurgoederen en leg hiervoor concrete doelstellingen vast in het beleid voor het collectiebeheer. Realiseer deze verbetering zo nodig door toepassing van een verantwoorde en haalbare controle-systematiek. Betrek hierbij de omvang en de aard van de materialen van de collectie, de bewaaromstandigheden en het gebruik van de collectie. Stel voor de uitvoering van de controlesystematiek een werkprocedure vast.

2.2.2 Aanbeveling aan de minister van OCW

- Ga na op welke wijze kan worden bevorderd dat collectieregistraties van museale beheerders van de rijkscollectie volledig aansluiten op de database Collectie Nederland. Betrek hierbij ook de haalbaarheid van een volledige aansluiting van met name omvangrijke collecties en het gebruik van een volledig overzicht van de rijkscollectie.

3. Bevindingen

3.1 Algemeen beeld registreren rijkscollectie

3.1.1 Inleiding

De Erfgoedwet geeft normen voor het beheer van de rijkscollectie. In de onderliggende regeling zijn nadere regels gesteld. Voor het registreren van de rijkscollectie gelden de volgende normen en nadere regels:

- Alle museale cultuuroederen zijn op objectniveau geregistreerd in een collectie-registratie. Partijgewijze registratie is toegestaan, afhankelijk van de aard en het gebruik van de cultuuroederen;
- Van geregistreerde museale cultuuroederen zijn ten minste geregistreerd:
 - Identificerende gegevens (bijvoorbeeld uniek nummer, vervaardiger, datering, afbeelding);
 - De actuele standplaats;
 - De actuele fysieke staat (conditie);
 - De juridische status (eigendomssituatie);
- De collectieregistratie is geautomatiseerd;
- De collectieregistratie is aangesloten op het geautomatiseerde systeem voor de registratie van cultuuroederen van de minister van OCW.

3.1.2 Museale beheerders met achterstanden

Bij 33 van de 37 museale beheerders van de rijkscollectie heeft de Inspectie specifiek aandacht gevraagd voor achterstanden op één of meerdere onderdelen voor het registreren van de collectie. Bij vier museale beheerders zijn geen achterstanden vastgesteld of zijn deze incidenteel, gering van omvang of is aantoonbaar voorzien in maatregelen om de achterstanden weg te nemen.

Bij drie beheerders zijn naar aanleiding van eerdere inspecties al afspraken gemaakt over het wegnemen van achterstanden in de collectieregistratie. Omdat het hier nog lopende verbetertrajecten betreft heeft de Inspectie niet opnieuw aandacht gevraagd voor deze achterstanden of ten hoogste in aanvulling op de eerder gemaakte afspraken.

Een ruime meerderheid van de museale beheerders geeft aan dat een gebrek aan personele capaciteit een rol speelt bij het hebben van achterstanden in het registreren van collectie. De helft van de musea geeft aan dat de beperkt beschikbare financiële middelen van invloed zijn. Ook brengen enkele directies deze punten naar voren in hun reactie op de verbeterpunten die de Inspectie onder de aandacht heeft gebracht. Dit kan er toe leiden dat er meer tijd is gemoeid met de realisatie van de noodzakelijke verbeteringen.

3.1.3 De top 5 van te onderscheiden achterstanden

Achterstand	Beheerders (n=37)
1. Registratie van de fysieke staat	25
2. Registreren van ongeregistreeerde collectie	11
3. Onderzoek naar collectie met onbekende standplaats	10
4. Verfijnen globaal geregistreeerde collectie	8
5. Registratie van de juridische status	7

Figuur 1 Tabel waarin de top vijf is weergegeven voor welke te onderscheiden achterstanden het meeste aandacht is gevraagd bij de museale beheerders (bron: brieven aan beheerders).

In het vervolg van dit hoofdstuk gaat de Inspectie nader in op deze en andere achterstanden.

3.2 Specifiek beeld registreren rijkscollectie

3.2.1 Inleiding

In deze paragraaf gaat de Inspectie in op de toepassing van de onder 3.1.1. weergegeven normen en nadere regels die zijn gesteld aan het registreren van de rijkscollectie. Daarbij zoomt de Inspectie in op een aantal aspecten dat van invloed is op het ontstaan van achterstanden.

3.2.2 Registreren van ongeregistreeerde collectie

Recente verwervingen

Recent verworven collectie² door bijvoorbeeld aankoop of een schenking is meestal geregistreerd in de collectieregistratie. Als zich achterstanden voordoen zijn deze niet erg groot en kunnen deze op korte termijn, bijvoorbeeld binnen een jaar, worden ingelopen. Bij drie museale beheerders is wel specifiek aandacht gevraagd voor het registreren van recente verwervingen, bijvoorbeeld omdat de ontstane achterstand vrij groot is.

Overige collectie

Bij elf museale beheerders is aandacht gevraagd voor het registreren van ongeregistreeerde collectie die niet recent is verworven. Dat betreft zowel grotere volumes nog te registreren collectie als bijvoorbeeld een paar dozen waaraan de beheerder geen prioriteit toekent.

² Voor dit onderzoek is voor recente verwervingen een termijn van een half jaar aangehouden.

Gevolgen van de coronapandemie

De beheerders wijzen de gevolgen door coronamaatregelen vaak aan als oorzaak van achterstanden in het registreren van recente verwervingen. Door het verplicht sluiten van musea en thuiswerken was de nieuwe collectie tijdelijk niet toegankelijk voor de registratiemedewerkers.

Daarentegen is ook door meerdere beheerders naar voren gebracht dat de coronamaatregelen juist een positief

effect hebben gehad op de aanpak van achterstanden. Vanwege de sluiting van musea voor het publiek werden minder tentoonstellingen ingericht en was er minder bruikleenverkeer. Registratiemedewerkers werden daardoor minder belast met daaraan verbonden administratieve handelingen. Zelfs is in enkele gevallen het horecapersoneel in dienst van het museum ondersteunend ingezet bij registratiewerkzaamheden.

Bulkregistratie

Bij elf museale beheerders dient globaal beschreven collectie in de collectieregistratie nog gedetailleerder te worden geregistreerd of te worden onderzocht of dit wenselijk is. Dit geldt vooral voor beheerders van archief- en wetenschappelijke collecties. Bij het beheer van deze collecties is het gebruikelijk dat niet alle collectiedelen op detailniveau worden geregistreerd en beschreven, maar ook op bijvoorbeeld het niveau van dozen of mappen waarin deze worden bewaard. De beheerder bepaalt het niveau waarop bijvoorbeeld een archief in de collectieregistratie wordt beschreven en weegt hierin mee het belang en het gebruik er van.

Een aantal beheerders moet nog onderzoeken of globaal geregistreerde collectie in aanmerking komt voor een gedetailleerdere beschrijving in de collectieregistratie. Soms betreft dit collectie die al geruime tijd in beheer is. In andere gevallen is deze selectie al gemaakt en is er een achterstand in de uitvoering van het gedetailleerder registreren van deelcollecties.

Werkvoorraad of achterstand?

Bij verwerving van archief- en wetenschappelijke collecties en andere omvangrijke collecties is het een veel toegepaste werkwijze om deze eerst globaal in de collectieregistratie te beschrijven. Hiervoor hanteert de beheerder vaak een aanwinstenregister.

Later worden de collectiedelen geselecteerd die voor een gedetailleerdere registratie in aanmerking komen. Dit is een praktische werkwijze omdat beheerders van dit soort collecties vaak een meer constante aanwas hebben van nieuwe en soms omvangrijke

collecties. Dit doet zich bijvoorbeeld voor bij het overlijden van een schrijver of een fotograaf, of naar aanleiding van een wetenschappelijk onderzoek. Dit onderscheidt deze beheerders van beheerders die collectie verwerven door een incidentele aankoop of schenking, zoals van een schilderij.

De voorraad globaal beschreven collectie kan dan ook snel oplopen met als gevolg dat er een stuwmeer ontstaat. De Inspectie heeft geconstateerd dat de beheerders onvoldoende sturen op

het beheersen van deze werkvoorraden. Zo ontbreekt het in de werkprocessen aan vastgestelde termijnen waarbinnen de selectie plaatsvindt van collectie die voor een gedetailleerdere registratie in aanmerking komt en voor de uitvoering hiervan. Het gevolg is dat een referentiepunt ontbreekt om vast te stellen of werkvoorraden achterstanden zijn geworden. Dit kan leiden tot omvangrijke achterstanden die met de beschikbare middelen pas na vele jaren zijn weg te nemen.

3.2.3 Registreren en controleren van basisgegevens

Identificerende gegevens

Dit onderdeel is nagenoeg overal op orde. De beheerders hebben voldoende gegevens in de collectieregistratie vastgelegd om collectie te kunnen identificeren. Dit betreft een uniek nummer en andere aan de geregistreerde collectie verbonden gegevens, zoals de vervaardiger, datering, materialen en een afbeelding.

Bij twee musea is aandacht gevraagd voor het aanbrengen van geregistreerde unieke nummers op de fysieke objecten zodat deze met behulp van de collectieregistratie zijn te identificeren.

Actuele standplaatsen/vermissingen

Bij vijf musea is de registratie van de actuele standplaats een verbeterpunt. Het gaat hierbij vooral om het uitvoeren van controles om vast te stellen of de geregistreerde standplaatsen actueel zijn. De betreffende musea voeren geen of zeer beperkt controles uit en stellen zo onvoldoende vast of geregistreerde standplaatsen nog actueel zijn. Mogelijke vermissingen van collectie blijven zo onopgemerkt, bijvoorbeeld als de standplaats na verplaatsing van collectie niet consequent is aangepast.

De beheerders bepalen de wijze van controleren en de controlefrequentie en overwegen hierbij de omvang en het gebruik van de collectie. Dit dient te worden vastgelegd in een procedurebeschrijving.

Verder is bij 10 museale beheerders de aandacht gevestigd op het uitvoeren van onderzoek naar collectie waarvan de beheerder heeft vastgesteld dat de geregistreerde standplaats niet actueel is. Dit betreft de zogenoemde administratieve vermissingen. De Inspectie heeft alleen in die gevallen aandacht hiervoor gevraagd als de cultuurgoederen meer dan

vijf jaar zijn vermist en onderzoek hiernaar niet plaatsvindt of zonder vastgestelde termijn waarbinnen het onderzoek moet zijn afgerond³. De omvang van het aantal vermissingen ouder dan vijf jaar verschilt per beheerder en varieert van enkele tientallen tot duizenden cultuurgoederen.

Aantal administratie vermissingen >5 jaar	Beheerders (n=37)
1. 500 – 17.000	7
2. 100 - 500	6
3. 1 - 100	3
4. 0	12
5. onbekend	9

Figuur 2 Tabel waarin het aantal administratieve vermissingen is weergegeven. Er zijn vijf categorieën onderscheiden met daarbij het aantal beheerders dat in de betreffende categorie valt. Onder de categorie ‘onbekend’ vallen ook beheerders die niet kunnen herleiden of vermissingen ouder dan vijf jaar zijn of van recentere datum (bron: vragenlijsten van beheerders).

Onderzoek naar vermiste collectie heeft weinig prioriteit

Het aantal cultuurgoederen uit de rijkscollectie waarvan de geregistreeerde standplaats niet actueel is is vermoedelijk groter dan uit dit onderzoek naar voren is gekomen. Beheerders die niet of beperkt controles op geregistreeerde standplaatsen uitvoeren stellen dit immers niet vast. Vaak is een verhuizing van de gehele collectie nodig om een volledig inzicht te krijgen in het aantal administratief vermiste cultuurgoederen. Een voorbeeld hiervan is de recente verhuizing van de depotcollecties van vier musea naar het CollectieCentrum Nederland.

Onderzoek om collectie waarvan de verblijfplaats onbekend is te traceren

kan arbeidsintensief zijn. Sommige van deze zogenoemde administratieve vermissingen zijn van decennia geleden en zijn bijvoorbeeld al vermist geraakt bij rechtsvoorgangers van de huidige beheerder. Uitzonderingen daargelaten heeft onderzoek hiernaar een betrekkelijk geringe prioriteit in het collectiebeheer en vindt dit niet plaats of alleen bij gelegenheid. Dit heeft tot gevolg dat beheerders niet vaststellen of een administratieve vermissing als definitief moet worden aangemerkt. De Inspectie ontvangt in dat geval van de beheerders geen meldingen van vermissingen, hetgeen een verplichting is op grond van de Erfgoedwet.

³ De in dit onderzoek gehanteerde termijn van vijf jaar beschouwt de Inspectie als een redelijke termijn om de feitelijke verblijfplaats van niet aangetroffen collectie te achterhalen.

Actuele fysieke staat

Bij maar liefst 25 van de 37 museale beheerders is dit een verbeterpunt. Hierbij speelt nadrukkelijk mee dat de verplichting om de actuele fysieke staat (de conditie) van de collectie te registreren met de Erfgoedwet in 2016 van kracht is geworden. Voor andere verplicht te registreren gegevens geldt dit al decennia. Hierdoor moeten veel museale beheerders een inhaalslag maken.

Doel van de aanscherping in de Erfgoedwet is dat de registratie van de actuele fysieke staat van de collectie het beheer ondersteunt. Beheerders hebben op die manier inzage welke delen van de collectie in goede staat verkeren en bij welke delen mogelijk verval optreedt. Analyse van de oorzaken daarvan moet vervolgens leiden tot het treffen van effectieve maatregelen om bewaaromstandigheden te verbeteren of om collectie te stabiliseren.

Registratie van de fysieke staat uitvoerbaar?

Door meerdere beheerders is naar voren gebracht dat het controleren en registreren van de actuele fysieke staat niet uitvoerbaar is bij omvangrijke collecties. Het vergt vele jaren aan personele capaciteit om bij een collectieomvang van soms zelfs miljoenen cultuurobjecten of kilometers archief de fysieke staat te controleren en te registreren.

Toch is het wettelijk uitgangspunt dat de actuele fysieke staat dient te worden geregistreerd op objectniveau of op het niveau waarop bulkregistratie is toegepast. Dezelfde verplichting geldt voor de registratie van de actuele standplaatsen.

Het is echter geen verplichting om de fysieke staat ook per object vast te stellen. Bij het controleren van de actuele fysieke staat kan de beheerder

de omvang van de collectie, de kwetsbaarheid van materialen, de bewaaromstandigheden en het gebruik van de collectie overwegen. Op basis hiervan kan een differentiatie in controles plaatsvinden die verantwoord en uitvoerbaar is. Controles kunnen bijvoorbeeld steekproefsgewijs in een depotruimte worden uitgevoerd waarbij de controleresultaten voor alle vergelijkbare objecten in die ruimte worden geregistreerd.

Door een gemaatvoerde controlesystematiek te beschrijven in beheerprocedures en deze toe te passen, is het ook bij omvangrijke collecties haalbaar binnen een redelijke termijn te voldoen aan de wettelijke verplichting. Bij veel museale beheerders ontbreekt het aan een in procedures vastgelegde en gemaatvoerde controle systematiek.

Juridische status (eigendomssituatie/gebruiksrechten)

Bij zeven museale beheerders is aandacht gevraagd voor verbetering van de registratie van de juridische status (eigendomssituatie). De beoogde verbetering van dit onderdeel van de registratie van basisgegevens betreft veelal achterstanden in een of enkele deelcollecties. Onderzoek is in die gevallen nodig om vast te stellen hoe cultuurgoederen van die deelcollecties in bezit van het museum zijn gekomen en op basis waarvan het eigendom is te herleiden. De noodzaak hiertoe is voor een aantal museale beheerders ook ingegeven door de actualiteit met betrekking tot de restitutie van koloniale kunst.

Ook hiervoor geldt dat dergelijke onderzoeken vaak arbeidsintensief zijn omdat bijvoorbeeld oude archieven van de beheerder moeten worden geraadpleegd. Als na onderzoek eventueel is vastgesteld dat geen herkomstinformatie beschikbaar is en de eigendomssituatie niet is te achterhalen dient ook dit als gegeven in de collectieregistratie te worden vastgelegd.

Verder geven 33 van de 37 museale beheerders aan dat auteursrecht -of specifiek het beeldrecht- op delen van hun collectie van toepassing is. Dit speelt een rol bij het publiekstoegankelijk maken van de collectie, zoals bij het plaatsen van afbeeldingen op de website van de beheerder. De mate waarin dit speelt verschilt per beheerder. Dit is bijvoorbeeld bij archeologische collecties minder aan de orde dan bij fotocollecties. Vaak geven beheerders een schatting op omdat zij dit nog onderzoeken of onderzoek nog moeten starten. De collectieregistraties geven dan ook nog niet overal een goed inzicht van welke cultuurgoederen rechtenvrij een afbeelding mag worden gepubliceerd.⁴

3.2.4 Automatiseren van de collectieregistratie

Nagenoeg alle beheerders hebben een volledig geautomatiseerde collectieregistratie. Automatisering van collectieregistraties is noodzakelijk om collecties professioneel en efficiënt te kunnen beheren en om de collectie digitaal toegankelijk te kunnen maken voor het publiek. Twee museale beheerders dienen nog een inspanning te plegen om de analoge registratie van deelcollecties in te voeren in de geautomatiseerde collectieregistratie.

3.2.5 Aansluiten collectieregistratie op de database Collectie Nederland

Drie museale beheerders hebben hun collectieregistratie nog geheel niet aangesloten op de database Collectie Nederland. Deze database is het geautomatiseerde systeem van de minister van OCW voor de registratie van museale cultuurgoederen van de Staat. Museale beheerders van de rijkscollectie zijn met het van kracht worden van de

⁴ De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft op de website informatie over dit onderwerp gepubliceerd in de vorm van een rubriek met vragen en antwoorden. <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/bruiklenen/auteursrecht/vraag-en-antwoord>

Erfgoedwet verplicht om hun collectieregistratie hier op aan te sluiten. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) beheert de database. De Inspectie heeft de drie museale beheerders gevraagd om maatregelen te nemen.

De overige beheerders hebben hun collectieregistratie aangesloten op de database Collectie Nederland, maar bij veel beheerders zijn daarbij nog lang niet alle geregistreerde cultuurobjecten betrokken. De beheerders staan in contact met de RCE om de aansluiting verder te optimaliseren of geven periodiek een update van nieuw beschikbare data uit de collectieregistratie.

De database Collectie Nederland genereert geen volledig overzicht van de rijkscollectie

Doelstelling is door middel van de database een centraal digitaal overzicht van de rijkscollectie te genereren waarin alle cultuurobjecten van de rijkscollectie in één systeem teruggevonden worden. Dit bevordert de online toegankelijkheid en doorzoekbaarheid van de rijkscollectie via één online platform voor een groot publiek. Ook voorziet dit in de wettelijke verplichting van de minister van OCW om een lijst bij te houden van alle museale cultuurobjecten van de Staat die aanwezig zijn bij de beheerders ervan. Om dit te realiseren geldt voor de beheerders van de rijkscollectie dat zij verplicht zijn om hun collectieregistratie aan te sluiten op de database Collectie Nederland. Andere Nederlandse instellingen die collecties beheren kunnen op vrijwillige basis hun collectieregistratie aansluiten.

Bijna alle museale beheerders van de rijkscollectie hebben hun collectieregistratie aangesloten en per beheerder stijgt de mate waarin registraties zijn aangesloten. Desondanks gaan de

doelstellingen om een volledig overzicht van de rijkscollectie te creëren en een lijst van de rijkscollectie bij te houden naar het zich laat aanzien niet worden gerealiseerd.

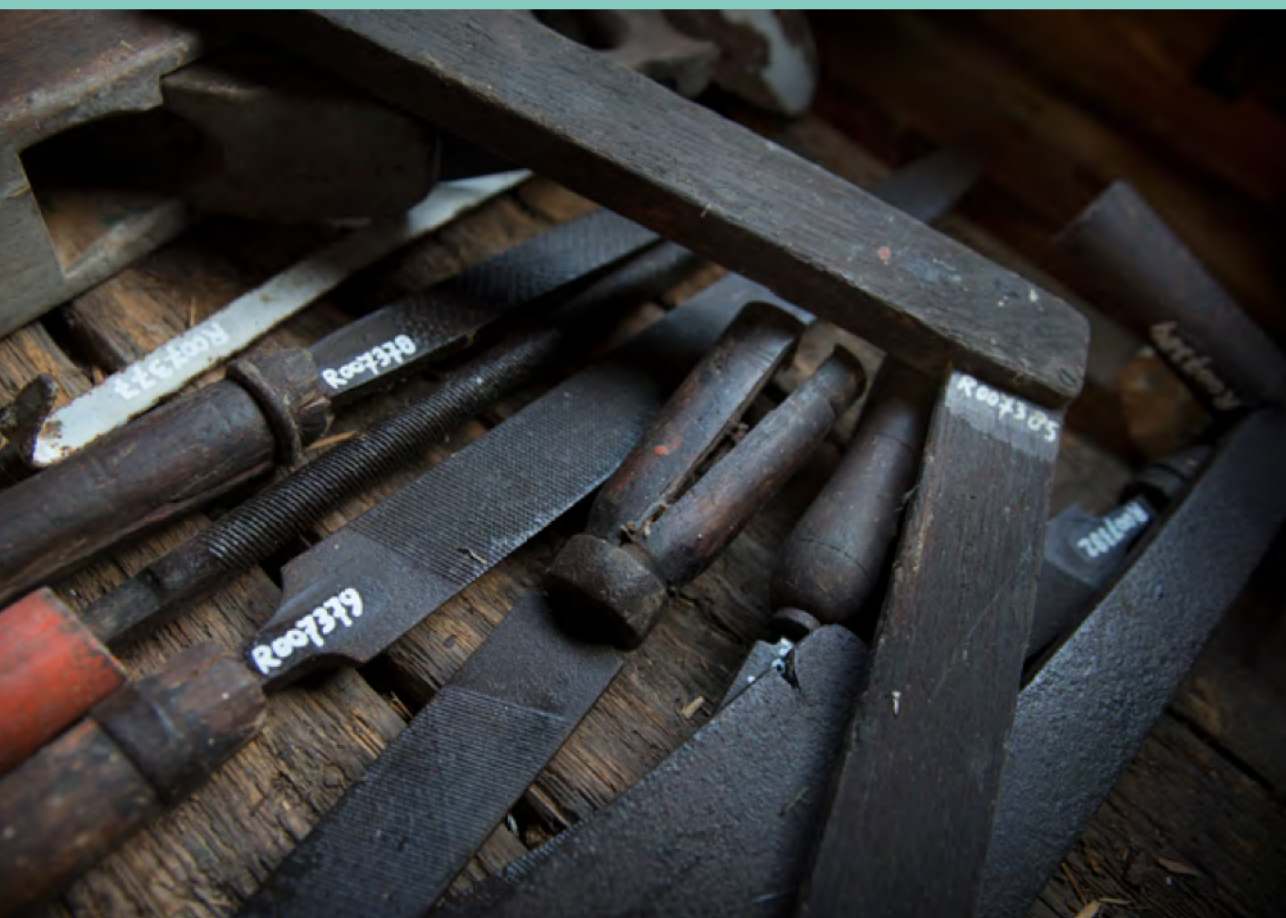
Uit gegevens van de museale beheerders en van de RCE blijkt dat er bij veel beheerders nog een groot verschil is tussen de omvang van de collectie en hetgeen is aangesloten op de database Collectie Nederland. Daarbij bestaat de indruk dat museale beheerders niet altijd streven naar een volledige aansluiting maar vooral zijn gericht op het publiekstoegankelijk maken van die delen van hun collectie die daarvoor in aanmerking komen. Overwegingen daarbij zijn het cultureel belang van bepaalde collectiedelen, de beschikbaarheid en kwaliteit van beschrijvingen en afbeeldingen, en de rechten om afbeeldingen te publiceren.

Hierbij speelt mogelijk ook mee dat musea er onvoldoende bekend mee zijn dat met de aansluiting van de collectieregistraties ook een volledige

overzicht van de rijkscollectie wordt nagestreefd. Verder is gebleken dat de minister van OCW niet nadrukkelijk stuurt op een volledige aansluiting van alle collectieregistraties.

Ten slotte plaatsen ook enkele museale beheerders vraagtekens bij de haalbaarheid van een volledige aansluiting en het gebruik van een dergelijke omvangrijke database.

Afbeelding 3 Collectie waarop geregistreerde inventarisnummers zijn aangebracht. Dit maakt het mogelijk om de cultuurobjecten te identificeren.

Bijlage relevante regelgeving

Erfgoedwet

Artikel 2.4. Registratie en administratie

Onze Minister wie het aangaat, een college van staat of een instelling zorgt voor:

- a. registratie van de museale cultuurgoederen van de Staat in beheer;

Artikel 2.6. Rol Minister van OCW

2. Onze Minister houdt een lijst bij van alle museale cultuurgoederen van de Staat die aanwezig zijn bij Onze Ministers wie het aangaat, de colleges van staat en de instellingen aan wie museale cultuurgoederen van de Staat in beheer zijn gegeven.

Artikel 2.6. Rol Minister van OCW (artikelsgewijze toelichting)

Tweede lid. De Minister is verplicht om bij te houden waar de museale cultuurgoederen van de Staat zich bevinden. Het gaat daarbij om de aanwezigheid zowel binnen de organisatie van de Staat als bij instellingen aan wie museale cultuurgoederen in beheer zijn gegeven.

Regeling beheer rijkscollectie en subsidiëring museale instellingen

Artikel 2.2. Registratie en administratie

1. Een beheerder registreert museale cultuurgoederen van de Staat op zodanige wijze dat uit de registratie van de beheerder de actuele juridische status, standplaats en staat van de cultuurgoederen blijkt en dat de cultuurgoederen kunnen worden geïdentificeerd.
2. Een beheerder registreert museale cultuurgoederen van de Staat op zodanige wijze dat de registraties aangesloten zijn op het geautomatiseerde systeem van de minister voor registraties van museale cultuurgoederen van de Staat.
3. Voor zover een beheerder nog niet alle registraties heeft geautomatiseerd, zorgt de beheerder dat:
 - a. mutaties in de registratie overeenkomstig het tweede lid plaatsvinden; en
 - b. op planmatige wijze volledige automatisering en aansluiting op het systeem van de minister wordt gerealiseerd.

Artikel 2.2. Registratie en administratie (artikelsgewijze toelichting)

Eerste lid. Dit lid komt overeen met artikel 3, eerste lid, Rmmv 2013. Het is van belang voor een goed beheer dat een aantal zaken in de registratie van een cultuurgoed naar voren komt en deze actueel zijn. Het gaat om:

- Identificatie, door middel van: digitale afbeelding; inventarisnummer; objecttrefwoord; titel; beschrijving; afmetingen; materialen; vervaardigings-technieken; datering; maker/vervaardiger;

- Juridische status: ten minste de eigendomssituatie: beherende instelling; eigenaar (veelal de Staat), verwerving: methode (aankoop, schenking, legaat, vondst), datum, vorige eigenaar; bruikleengegevens indien van toepassing en andere juridische gegevens als auteurs- en gebruiksrechten etc.;
- Standplaats: duiding van de daadwerkelijke verblijfplaats van het cultuurgoed waarmee dit terug te vinden is;
- Fysieke staat: omschrijving van de materiële conditie van het cultuurgoed.

Het onder één noemer registreren van een groep of partij voorwerpen kan adequaat zijn, zeker voor grotere aantallen eenvormige voorwerpen die ieder voor zich een minder groot belang vertegenwoordigen. Dit wordt doorgaans aangeduid als bulkregistratie. Van belang is dat inzichtelijk is welke afweging is gemaakt over de voorwaarden waaronder bulkregistratie toegepast wordt en de waarborgen die er zijn om een betrouwbaar overzicht over in bulk geregistreerde cultuurgoederen te houden.

Tweede lid. De registratie van cultuurgoederen vindt geautomatiseerd plaats. Om ervoor te zorgen dat alle cultuurgoederen van de rijkscollectie in één systeem terug te vinden zijn, moeten de geautomatiseerde registraties op zodanige wijze plaatsvinden dat deze gekoppeld kunnen worden aan het systeem van de Minister. Het gaat hierbij om een geautomatiseerde registratie en dus niet om bijvoorbeeld digitale kopieën van fysieke registraties. Zie voor een toelichting op dit systeem het algemeen deel van deze toelichting.

Derde lid. Een groot deel van de professionele beheerders van de rijkscollectie koppelt de registratie al aan het geautomatiseerde systeem van de Minister. Dit lid verplicht alle beheerders die nog niet (volledig) de registraties aan dit systeem hebben aangesloten, inspanningen te verrichten om tot de digitale geautomatiseerde registratie van de rijkscollectie te komen. Voor mutaties is daarom expliciet opgenomen dat deze aangesloten worden op het geautomatiseerde systeem. Voor nog niet geautomatiseerde registraties wordt van beheerders verwacht dat zij aan de hand van een plan tot de bedoelde automatisering komen.

Bronnen

Lijst van museale beheerders⁵

1. Belasting en Douane Museum
2. Het Scheepvaartmuseum
3. Kröller-Müller Museum
4. Museum Bronbeek
5. Marinemuseum⁶
6. Mariniersmuseum
7. Mauritshuis
8. Rijksmuseum Boerhaave
9. Museum De Gevangenpoort
10. Museum Catharijneconvent
11. Museum Huis Doorn
12. Huis van het Boek
13. Museum Slot Loevestein
14. Paleis Het Loo
15. Naturalis Biodiversity Center
16. Het Nieuwe Instituut
17. Nederlands Openluchtmuseum
18. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
19. Erfgoedpark Batavialand
20. Rijksmuseum Amsterdam
21. Rijksmuseum Het Muiderslot
22. Rijksmuseum Twenthe
23. Rijksmuseum van Oudheden
24. RKD-Instituut voor kunsthistorische Documentatie
25. Van Gogh Museum
26. Zuiderzeemuseum
27. Eye Filmmuseum
28. Nationaal Militair Museum
29. Nationaal Museum van Wereldculturen
30. Marechauseemuseum
31. Joods Historisch Museum
32. Teylers Museum
33. Nationaal Glasmuseum
34. Nederlands Fotomuseum
35. Keramiekmuseum Princessehof
36. Literatuurmuseum
37. De Nederlandsche Bank

⁵ <https://www.inspectie-oe.nl/toezichtvelden/collecties/geinspecteerde-instellingen>

⁶ Het Marinemuseum, het Mariniersmuseum, Het Nationaal Militair Museum en het Marechauseemuseum zijn onderdeel van de Stichting Koninklijke Defensiemusea.

|

| |

| |

| |

|

|

||

||

|

|

||

||

|

Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Postbus 16476 | 2500 BL Den Haag
info@inspectie-oe.nl | <https://www.inspectie-oe.nl>

oktober 2021